

УДК 347.9

Никон Олеся Зеновіївна

*аспірантка кафедри загально-правових дисциплін
Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ*

Nykon Olesia

*Postgraduate Student of the Department of General Legal Disciplines
Institute of Law of Lviv State University of Internal Affairs*

ORCID: 0009-0008-2360-3150

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ: ЄВРОПЕЙСЬКІ
РЕАЛІЇ**

**REGULATORY AND LEGAL SUPPORT FOR THE DIGITAL
TRANSFORMATION OF THE JUSTICE SYSTEM: EUROPEAN
REALITIES**

Анотація. Вступ. В сучасних умовах розвиток суспільства тісно пов'язаний із цифровою трансформацією усіх сфер життєдіяльності людини. Водночас особливої уваги заслуговує сфера судочинства, яка також відчутно осучаснена відповідно до вимог сьогодення, адже без застосування новітніх інформаційно-телекомунікаційних засобів її вже неможливо уявити. Варто відзначити, що сьогодні у Європейському Союзі функціонування електронного судочинства врегульовано в правовому полі кожної із його країн-учасниць. Однак рівень впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у країнах Європейського Союзу доволі різний. Власне йдеться не лише про обладнання приміщень для ведення судових засідань у режимі відеоконференцзв'язку, а й про забезпечення можливості для здійснення правосуддя із використанням найновіших

цифрових розробок. Відтак, постійне осучаснення функціонування електронного судочинства потребує оновлення нормативно-правового забезпечення відповідно до умов цифрової трансформації. Проте чисельність нормативно-правових актів, які складають підґрунтя для правового регулювання електронного судочинства у Європейському Союзі, потребує систематизації. Це викликає необхідність проведення комплексного аналізу сучасного стану нормативно-правового забезпечення функціонування системи правосуддя Європейського Союзу в умовах цифрової трансформації.

Мета. Метою дослідження є здійснення аналізу сучасного стану нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в Європейському Союзі.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) праці науковців та інші публікації, в яких проаналізовано питання щодо цифрової трансформації системи правосуддя, зокрема функціонування електронного судочинства, в сучасних умовах; 2) європейські нормативно-правові акти, які забезпечують цифрову трансформацію системи правосуддя в Європейському Союзі.

У процесі здійснення дослідження використано такі методи: узагальнення та групування (для виокремлення нормативно-правових актів, які складають підґрунтя нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя у Європейському Союзі та поділ їх на групи та рівні); аналізу та синтезу (для побудови структури нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в європейських реаліях); узагальнення (для формулювання висновків дослідження).

Результати. У науковій статті з'ясовано розуміння цифрової трансформації та її значення для системи правосуддя. Наголошено на тому, що нормативно-правові акти, які становлять підґрунтя для

нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в Європейському Союзі, поширюють свою дію як на загальноєвропейському рівні, тобто діють на усій території Європейського Союзу, так і на рівні кожної з країн-учасниць ЄС, з урахуванням особливостей національного законодавства кожної з цих країн. Запропоновано ці нормативно-правові акти поділити на дві групи: 1) загальні (містять правові норми загальної дії, які поширюються на усі відносини щодо цифрової трансформації в ЄС, у тому числі й на відносини у сфері правосуддя); 2) спеціальні (містять правові норми, які поширюються на врегулювання відносин, пов'язаних із цифровою трансформацією системи правосуддя в Європейському Союзі). Зокрема, проаналізовано Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам, Висновки Консультативної ради європейських судів, нормативно-правові акти Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ), а також інші документи Європейського Союзу щодо цифрової трансформації системи правосуддя.

Підкреслено, що Україна активно підтримує впровадження європейських новацій щодо правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя, про що сьогодні свідчить функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та її підсистем (модулів), зокрема, підсистеми «Електронний кабінет», підсистеми «Електронний суд», підсистеми відеоконференцзв'язку.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонуємо проаналізувати сучасний досвід європейських країн щодо впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у діяльність судів. Водночас викликає науковий інтерес подальше дослідження здійснення діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій Європейським судом з прав людини, Міжнародним кримінальним судом, Конституційними судами у країнах-учасницях Європейського Союзу, а

також проведення аналізу їхньої судової практики в умовах цифрової трансформації системи правосуддя.

Це дасть змогу імплементувати європейський позитивний досвід у національне законодавство та сприятиме розвитку електронного судочинства в Україні відповідно до європейських реалій.

Ключові слова: електронне судочинство, інформаційно-телекомунікаційні технології, нормативно-правові акти, система правосуддя, цифрова трансформація.

Summary. *Introduction. In modern conditions, the development of society is closely related to the digital transformation of all spheres of human activity. At the same time, the sphere of justice deserves special attention, which has also been noticeably modernized in accordance with today's requirements, because it is impossible to imagine it without the use of the latest information and telecommunication tools. It is worth noting that today in the European Union, the functioning of electronic justice is regulated in the legal field of each of its participating countries. However, the level of implementation of information and telecommunication technologies in the countries of the European Union is quite different. In fact, it is not only about the equipment of the premises for conducting court sessions in the mode of video conferencing, but also about providing the opportunity to administer justice using the latest digital developments. Therefore, the constant modernization of the functioning of e-justice requires updating the legal framework in accordance with the conditions of digital transformation. However, the number of legal acts that form the basis for the legal regulation of e-justice in the European Union needs to be systematized. This necessitates a comprehensive analysis of the current state of legal and regulatory support for the functioning of the European Union's justice system in the context of digital transformation.*

Purpose. The purpose of the study is to analyze the current state of regulatory and legal support for the digital transformation of the justice system in the European Union.

Materials and methods. The research materials are: 1) works of scholars and other publications analyzing the issues of digital transformation of the justice system, in particular the functioning of e-justice, in modern conditions; 2) European regulations that ensure the digital transformation of the justice system in the European Union.

In the course of the study, the following methods were used: generalization and grouping (to identify the legal acts which form the basis of the legal framework for the digital transformation of the justice system in the European Union and to divide them into groups and levels); analysis and synthesis (to build a structure of the legal framework for the digital transformation of the justice system in European realities); summarization (to formulate the conclusions of the study).

Results. The scientific article clarified the understanding of digital transformation and its importance for the justice system. It is emphasized that the normative-legal acts that form the basis for the normative-legal support of the digital transformation of the justice system in the European Union extend their effect both at the pan-European level, that is, they operate on the entire territory of the European Union, and at the level of each of the countries members of the EU, taking into account the peculiarities of the national legislation of each of these countries. It is proposed to divide these legal acts into two groups: 1) general (contain legal norms of general effect that apply to all relations regarding digital transformation in the EU, including relations in the sphere of justice); 2) special (contain legal norms that apply to the regulation of relations related to the digital transformation of the justice system in the European Union). In particular, the author analyzed the Recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe to the

Member States, the Opinions of the Advisory Council of European Courts, the regulations of the European Commission on the Efficiency of Justice (CEPEJ), as well as other EU documents on the digital transformation of the justice system.

It is emphasized that Ukraine actively supports the implementation of European innovations regarding the legal support of the digital transformation of the justice system, which is evidenced today by the functioning of the Unified Judicial Information and Telecommunication System and its subsystems (modules), in particular, the «Electronic Cabinet» subsystem, the «Electronic Court» subsystem, video conferencing.

Discussion. In further scientific research, we propose to analyze the current experience of European countries in implementing information and telecommunication technologies in the activities of courts. At the same time, further research into the implementation of activities using information and telecommunication technologies by the European Court of Human Rights, the International Criminal Court, Constitutional Courts in the member states of the European Union, as well as the analysis of their judicial practice in the conditions of digital transformation of the justice system is of scientific interest.

This will make it possible to implement European best practices into national legislation and facilitate the development of e-justice in Ukraine in line with European realities.

Key words: *electronic justice, information and telecommunication technologies, legal acts, justice system, digital transformation.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвиток суспільства тісно пов'язаний із цифровою трансформацією усіх сфер життєдіяльності людини. Водночас особливої уваги заслуговує сфера судочинства, яка також відчутно осучаснена відповідно до вимог сьогодення, адже без застосування новітніх інформаційно-телекомунікаційних засобів її вже

неможливо уявити. Варто відзначити, що сьогодні у Європейському Союзі функціонування електронного судочинства врегульовано в правовому полі кожної із його країн-учасниць. Однак рівень впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у країнах Європейського Союзу доволі різний. Власне йдеться не лише про обладнання приміщень для ведення судових засідань у режимі відеоконференцз'язку, а й про забезпечення можливості для здійснення правосуддя із використанням найновіших цифрових розробок. Відтак, постійне осучаснення функціонування електронного судочинства потребує оновлення нормативно-правового забезпечення відповідно до умов цифрової трансформації. Проте чисельність нормативно-правових актів, які складають підґрунтя для правового регулювання електронного судочинства у Європейському Союзі, потребує систематизації. Це викликає необхідність проведення комплексного аналізу сучасного стану нормативно-правового забезпечення функціонування системи правосуддя Європейського Союзу в умовах цифрової трансформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні питання цифрової трансформації системи правосуддя викликає неабиякий інтерес для дослідження, адже постійний розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій (далі – ІКТ) та їхнє впровадження у сферу судочинства відбувається надзвичайно швидко. Відповідно зазнає змін та доповнень чинне законодавство як на рівні Європейського Союзу, яке забезпечує правове регулювання цифрової трансформації системи правосуддя, так і законодавство кожної з країн-учасників ЄС у цій сфері відносин. Водночас підґрунтя для аналізу нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя у ЄС становлять праці науковців. Зокрема, Т. Пікуля проаналізувала правове забезпечення цифрової трансформації в Україні [1, с. 65]. О. Храпенко та В. Сперанський у своїй науковій праці, серед іншого, розглянули й питання

про цифрову трансформацію системи правосуддя [2, с. 459]. П. Цимбал, Л. Омельчук, Л. Калініченко визначили напрями вдосконалення електронного судочинства [3, с. 151]. Колектив авторів, серед яких С. Стеценко, С. Пилипенко, А. Згама, Е. Сидорова та С. Шкляр, проаналізували європейські стандарти електронного правосуддя [4, с. 6]. Водночас варто відзначити й публікації, в яких, враховуючи європейські реалії, розкрито питання щодо цифрової трансформації системи правосуддя. Зокрема, Л. Акуленко проаналізувала сучасну світову цифрову реальність [5]. В. Шемшученко розглянула можливості застосування у правосудді штучного інтелекту [6]. Ю. Сівовна та А. Борисенко з'ясували нові можливості електронного правосуддя в умовах цифровізації [7]. Н. Стах проаналізував сучасний європейський досвід щодо електронного судочинства [8]. Разом з тим, сьогодні залишається відкритим питання, яке потребує вирішення за допомогою здійснення комплексного наукового дослідження сучасного стану нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя, з урахуванням європейських реалій.

Метою статті є аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в Європейському Союзі.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) праці науковців та інші публікації, в яких проаналізовано питання щодо цифрової трансформації системи правосуддя, зокрема функціонування електронного судочинства, в сучасних умовах; 2) європейські нормативно-правові акти, які забезпечують цифрову трансформацію системи правосуддя в Європейському Союзі.

У процесі здійснення дослідження використано такі методи: узагальнення та групування (для виокремлення нормативно-правових актів, які складають підґрунтя нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя у Європейському Союзі та

поділ їх на групи та рівні); аналізу та синтезу (для побудови структури нормативно-правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в європейських реаліях); узагальнення (для формулювання висновків дослідження).

Виклад основного матеріалу. Як слушно зауважено Українським центром європейської політики, підхід Європейського Союзу до цифрової трансформації свідчить про розширення можливостей та залучення до неї кожного громадянина, посилення потенціалу кожного бізнесу та вирішення глобальних викликів, і передбачений рамковими та стратегічними документами <...> [9].

Сьогодні цифрову трансформацію розглядають «як процес впливу держави на суспільство, його інституції, апарат публічної влади, економіку і бізнес із метою впровадження цифрових інформаційно-комунікаційних технологій за допомогою, в першу чергу – державно-правової діяльності, а також державного приватного партнерства» [1, с. 65].

Як слушно зауважують О. Храпенко та В. Сперанський, «цифрова трансформація відкриває нові та унікальні можливості для системи правосуддя. За допомогою цифрових інструментів можна ефективно відмовитися від паперового документообігу, проводити ділові зустрічі та переговори онлайн, навіть перебуваючи на різних континентах. Це сприяє економії часу та грошей, адже учасники процесу більше не зобов'язані витратити ресурси на поїздки до суду. Крім того, це сприяє екологічній безпеці, оскільки зменшення транспортних переїздів призводить до зменшення викидів у повітря» [2, с. 459].

Зважаючи на предмет нашого дослідження, вважаємо, що нормативно-правове забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в Європейському Союзі складають нормативно-правові акти, які можна поділити на дві групи:

1) загальні – містять правові норми загальної дії, які поширюються на усі відносини щодо цифрової трансформації в ЄС, у тому числі й на відносини у сфері правосуддя;

2) спеціальні – містять правові норми, які поширюються на врегулювання відносин, пов'язаних із цифровою трансформацією системи правосуддя ЄС (Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам, Висновки Консультативної ради європейських судів, нормативно-правові акти Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ), а також інші документи Європейського Союзу щодо цифрової трансформації системи правосуддя).

Водночас варто пам'ятати, що ці нормативно-правові акти поширюють свою дію на:

- загальноєвропейському рівні, тобто діють на усій території ЄС;
- рівні кожної з країн-учасниць ЄС, з урахуванням особливостей національного законодавства кожної з цих країн.

Зауважимо, що Україна активно підтримує впровадження європейських новацій щодо правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя, про що сьогодні свідчить функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та її підсистем (модулів), зокрема, підсистеми «Електронний кабінет», підсистеми «Електронний суд», підсистеми відеоконференцзв'язку.

Щодо загальних нормативно-правових актів, які забезпечують цифрову трансформацію в ЄС на загальноєвропейському рівні, то варто звернути увагу на наступне. Беручи за основу цифрове майбутнє країн – членів ЄС, визначають сім основних ініціатив і стратегічних документів: 1) Європейська стратегія єдиного цифрового ринку (Digital Single Market Strategy for Europe); 2) Розвиток мережевої інфраструктури в межах побудови європейського гігабітного суспільства (Connectivity for a

European Gigabit Society: у 2021–2027 роках будуть розгортатися мережі дуже високої пропускної здатності, зокрема 5G, на це передбачено 2 млрд. Євро); 3) Цифрова Європа 2025 року (Digital Europe 2025); 4) Комунікації: формування цифрового майбутнього Європи (Communication: Shaping Europe's Digital Future); 5) Європейський кодекс електронних комунікацій; 6) Програма ЄС «Розвиток цифрової інфраструктури Європи» (Connecting Europe Facility) на 2021–2027 роки; 7) Цифровий компас до 2030 року: європейський шлях до цифрового десятиліття (2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade) [5]. Ці ініціативи поширюються на усі сфери життєдіяльності людини, зокрема й на сферу правосуддя.

Крім того, у Європейському Союзі з 2023 року діє Закон про цифрові послуги (Digital Services Act, DSA). Відповідно до цього Закону впроваджено нові Правила, спрямовані на підвищення безпеки користувачів в Інтернеті на території Європейського Союзу, підтримання боротьби з незаконним контентом в Інтернеті та уточнення модерації цього контенту. Дотримання DSA забезпечується Європейською Комісією разом із національними органами влади, які контролюватимуть дотримання Правил платформами, що встановлені на їхній території [10].

Водночас, крім зазначених ініціатив, у сучасному суспільстві стрімко розвиваються можливості щодо використання штучного інтелекту та набувають дедалі більшої актуальності питання щодо правового регулювання відносин у цій сфері.

Варто додати, що 1 серпня 2024 року набув чинності Європейський закон щодо штучного інтелекту. Закон покликаний гарантувати, що штучний інтелект, розроблений і використовуваний в ЄС, заслуговує довіри, має гарантії захисту основних прав людей. Закон спрямований на створення гармонізованого внутрішнього ринку штучного інтелекту в ЄС, заохочення впровадження цієї технології та створення сприятливого середовища для інновацій та інвестицій. Країни-члени Євросоюзу мають

до 2 серпня 2025 року призначити національні компетентні органи, які контролюватимуть застосування правил для систем штучного інтелекту та здійснюватимуть діяльність із нагляду за ринком. Офіс Європейської комісії зі штучного інтелекту стане ключовим органом із впровадження закону про штучний інтелект на рівні ЄС, а також відповідальним за дотримання правил для моделей загального призначення штучного інтелекту [11].

Щодо *спеціальних* нормативно-правових актів, які забезпечують цифрову трансформацію системи правосуддя в ЄС, зокрема й функціонування електронного правосуддя, то сьогодні такими є: а) Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам; б) Висновки Консультативної ради європейських судів; в) нормативно-правові акти Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ); г) інші документи Європейського Союзу щодо цифрової трансформації системи правосуддя.

Отже, міжнародними (європейськими) нормативно-правовими актами рекомендаційного характеру, які містять правові норми щодо цифрової трансформації системи правосуддя, є:

1) *Рекомендація CM/Rec(2009)1 Комітету міністрів державам-членам про електронну демократію (e-democracy) від 18 лютого 2009 року*. Зокрема, цією Рекомендацією зауважено, що запроваджуючи або вживаючи заходів для вдосконалення електронної демократії, зацікавлені сторони повинні враховувати принципи електронної демократії, серед яких принцип електронного правосуддя [12, с. 8];

2) *Рекомендація Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб від 28 лютого 2001 року*, в якій, зокрема, зазначено, що «значна кількість країн серед європейських держав здійснює реорганізацію чи заміну як систем адміністративно-

організаційної підтримки судів, так і комп'ютеризованих систем юридичної інформації, і що й інші країни зацікавлені отримати експертно-консультативну допомогу щодо створення нових систем» <...> [13].

Як зауважують П. Цимбал, Л. Омельчук та Л. Калініченко, «цими міжнародними актами стимулюються судова влада, інші користувачів юридичних інформаційних систем до використання опцій нових технології з метою модернізації судових процесів, зміцнення суспільної довіри й гарантування дотримання інтересів правосуддя, напрацювання рекомендацій для впровадження інформаційних систем у правосудді. Зокрема, обидві рекомендації передбачають забезпечення можливості: 1) відкриття провадження за допомогою електронних засобів; 2) здійснення подальших процесуальних дій у рамках провадження в середовищі електронного документообігу; 3) одержання відомостей про хід справи шляхом одержання доступу до судової інформаційної системи; 4) одержання інформації про результати провадження в електронній формі (п. 3). Досягнення визначених завдань відбуватиметься за умови дотримання вимог безпеки й таємниці приватної інформації» [3, с. 151];

3) *Рекомендація Res (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій від 28 лютого 2001 року.* У п. 3 цієї Рекомендації зазначено про взаємодію судових установ із громадськістю, а саме те, що «засоби зв'язку з судами й іншими юридичними установами (відділами реєстрації актів тощо) слід якомога більше спростити, застосовуючи новітні технології. Інформація в електронній формі про судові процеси має бути загальнодоступною. Інформація має поширюватися за допомогою найбільш використовуваних технологій (нині – Інтернет). Держава має, наскільки це можливо, забезпечити достовірність і повноту відомостей, надаваних нею фізичним особам і приватному сектору» [14];

4) *Рекомендація № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах від 11 вересня 1995 року.* У Додатку I до Рекомендації R (95) 11 встановлено загальні принципи відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах [15];

5) *Рекомендація Res (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції від 9 вересня 2003 року.* Зокрема, метою цієї Рекомендації є сприяння функціональній сумісності інформаційних систем шляхом встановлення принципів і керівних положень для держав-членів щодо кроків та заходів, що їх слід здійснити на рівні стратегії інформатизації, розробки технологічних проєктів та технічної структури даних та інформації в сфері юстиції [16];

6) *Рекомендація Res (2003) 15 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо архівації електронних документів у правовому секторі від 9 вересня 2003 року.* Зокрема, у пунктах 2.1 – 2.7 розділу 2 цієї Рекомендації встановлено, що: 1) держави-члени мають забезпечувати, щоб нормативні акти, що регулюють архівацію, застосовувались також до електронних документів; 2) електронні документи мають бути архівовані таким способом, що зберігає їх цілісність, автентичність, достовірність, а також, де це необхідно, конфіденційність; 3) читабельність та доступність заархівованих електронних документів має бути гарантовано протягом значного часу, враховуючи розвиток інформаційних технологій; 4) як і у випадку архівації паперових документів, період зберігання електронних документів та час, протягом якого вони мають бути доступними публіці, має бути визначений у співпраці з архіваріусами; 5) архівовані електронні документи мають бути поєднані із стандартизованими метаданими, що визначають контекст їх створення, а також існуючі зв'язки з іншими

електронними, паперовими або аналоговими документами: 6) зашифровані електронні документи мають бути архівовані в розшифрованій формі; 7) оцифрування паперових або аналогових документів може бути виправдано для їх більш ефективного використання та оброблення, проте своєю метою не повинні мати обов'язкову заміну архівації документів у їх оригінальній формі [17].

До Висновків Консультативної ради європейських судів (КРЄС), які спрямовані на розвиток цифрової трансформації системи правосуддя, належать:

1) *Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських судів «Судочинство та інформаційні технології» від 9 листопада 2011 року.* В цьому Висновку йдеться про застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІТ) в судах. Цей Висновок концентрує свою увагу на можливостях, які пропонує ІТ в розрізі взаємодії та впливу на судову владу та судочинство. Особливо це стосується таких проблем, як доступ до правосуддя, верховенство права, незалежність суддів та судової влади, функціонування судів, дотримання прав та виконання обов'язків учасників судочинства. Висновок не стосується технічних аспектів функціонування ІТ (п. 4). ІТ повинні бути інструментом або засобом покращення адміністрування судочинства, полегшувати доступ користувачів до судів та укріплювати гарантії, встановлені Статтею 6 Європейської Конвенції з прав людини (ЄКПЛ – ECHR): доступ до правосуддя, неупередженість, незалежність судді, справедливість та розумні строки розгляду справи (п. 5) [18];

2) *Висновок № 26 (2023) Консультативної ради європейських судів: Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві від 1 грудня 2023 року.* Цей Висновок підготовлено на основі попередніх висновків КРЄС, зокрема Великої хартії суддів (2010) та Висновку КРЄС № 14 (2011) «Правосуддя та інформаційні технології (ІТ)». Цей Висновок

слід розглядати у взаємозв'язку з Висновком № 14, маючи на увазі, що останній був підготовлений тоді, коли використання та характер технологій перебували на ранній стадії розвитку. Окрім того, було враховано відповідні документи Ради Європи, <...> (п. 2). Також було враховано Цифрові технології для кращого правосуддя <...> (п. 3) [19, с. 24–27].

Метою Висновку є вивчення переваг і недоліків використання асистивних технологій під час здійснення правосуддя. <...> (п. 7). Для досягнення мети у Розділі III цього Висновку висвітлюється загальне використання технології, тоді як Розділ IV дає уявлення про її конкретне використання, Розділ V стосується потенційних переваг використання технології. У Розділі VI йдеться про виклики та небезпеки для незалежності судової влади, що вона їх створює. У світлі цих моментів Розділ VII має на меті встановити стійкий набір принципів майбутнього використання технологій у судовій системі. Терміни, які використовуються у Висновку, визначено в Глосарії (п. 8) [19, с. 24–27].

У п. 92 Висновку зазначено, що КРЄС підтримує використання технологій, які допомагають суддям. Це відбувається тоді, якщо така технологія повністю відповідає принципам, головна мета яких полягає в кращому забезпеченні ефективного та практичного доступу до правосуддя, який відповідає незалежності судової влади та верховенству права. Вони призначені для підтримки та посилення судової легітимності та впевненості в судовій владі [19, с. 25–27]. У цій частині Висновок КРЄС № 26 прокоментував суддя Конституційного Суду України, представник від України в КРЄС Віктор Городовенко. На його думку, «... технології можуть забезпечити безперервний доступ до суду, коли неможливо працювати у звичному режимі, з чим стикнулися українські суди під час пандемії та повномасштабного вторгнення. Технології відкривають і нові можливості, які допоможуть судам зосередитися на головному –

правосудді, та візьмуть на себе «технічну» частину роботи, а також дозволять своєчасно виявляти тенденції у практиці та реагувати на них» [20]. Крім того, судді Конституційного Суду України під час лекції на тему «Суддя і штучний інтелект: переваги, виклики, загрози (частина I): лекція суддів Конституційного Суду України» також прокоментували Висновок КРЄС № 26 [21].

Нормативно-правовими актами Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ), які складають підґрунтя для цифрової трансформації системи правосуддя, є:

1) *Декларація СЕРЕЈ: отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії Covid-19 і після неї від 10 червня 2020 року*. У цій Декларації зазначено, що судові системи мають бути готовими, зокрема, коли йдеться про ефективні рішення для забезпечення безперервності роботи судів та доступу до правосуддя з дотриманням прав людини. У цьому контексті СЕРЕЈ нагадує державам-членам про важливі принципи, зокрема щодо правосуддя: – принцип 2 (доступ до правосуддя) <...>; – принцип 5 (кіберправосуддя) <...> [22]. У Висновку цієї Декларації СЕРЕЈ зазначено, що «за останні 15 років Європейська комісія з питань ефективності правосуддя розробила власну методологію, інструменти та найкращу практику для здійснення аналізу і підтримки ефективності та якості роботи судових систем. Ці інструменти можуть бути корисними протягом кризи, а також для подолання її наслідків для засвоєння уроків, позитивних та негативних, з метою покращення функціонування правосуддя. Декларація принципів надає основу для можливої нової дорожньої карти («feuille de route») Європейської комісії з питань ефективності правосуддя для забезпечення держав-членів планом дій під час кризи, який впливатиме на роботу судових органів» [22];

2) *Європейська етична хартія щодо використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому середовищі, яка складається з*

п'яти основних принципів, прийнята у грудні 2018 року. Це перший європейський документ, що встановлює етичні принципи, пов'язані з використанням штучного інтелекту (далі – ШІ) у судових системах. Хартія містить принципи, якими можуть керуватися політики, законодавці та фахівці в галузі правосуддя, коли вони стикаються зі швидким розвитком штучного інтелекту в національних судових процесах. Підхід СЕРЕJ, викладений у Хартії, полягає в тому, що застосування штучного інтелекту у сфері правосуддя може сприяти підвищенню його ефективності та якості та має впроваджуватися у спосіб, який відповідає основним правам, гарантованим, зокрема, Європейською конвенцією про права людини (ЄКПЛ) і Конвенцією Ради Європи про захист персональних даних. Для СЕРЕJ важливо забезпечити, щоб ШІ залишався інструментом на службі загальних інтересів і щоб його використання поважало права особи [23].

СЕРЕJ визначила наступні основні принципи, яких слід дотримуватися у сфері штучного інтелекту та правосуддя: 1) принцип поваги до основоположних прав: забезпечення сумісності розробки та впровадження інструментів і послуг штучного інтелекту з основними правами; 2) принцип недискримінації: спеціальне запобігання розвитку чи посиленню будь-якої дискримінації між окремими особами або групами осіб; 3) принцип якості та безпеки: щодо обробки судових рішень і даних, використовуючи сертифіковані джерела та нематеріальні дані з моделями, розробленими на міждисциплінарній основі, у безпечному технологічному середовищі; 4) принцип прозорості, неупередженості та справедливості: зробити методи обробки даних доступними та зрозумілими, дозволити зовнішній аудит; 5) принцип «під контролем користувача»: виключає директивний підхід і гарантує, що користувачі є поінформованими учасниками та контролюють свій вибір [23].

Для СЕРЕJ дотримання цих принципів має бути забезпечено під час обробки судових рішень і даних за допомогою алгоритмів та їх

використання. Хартія СЕРЕJ супроводжується поглибленим дослідженням використання штучного інтелекту в судових системах, зокрема додатків ІІІ для обробки судових рішень і даних [23].

Для світового співтовариства, на думку В. Шемшученко, питання впровадження штучного інтелекту в правосудді наразі залишається дискусійним та супроводжується різними підходами від активного використання штучного інтелекту при вирішенні різних категорій спорів (спори у сфері авторського права, господарські спори) до встановлення кримінальної відповідальності за використання алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування судових рішень. Національне законодавство не передбачає можливості заміни судді алгоритмом, однак можливим є обговорення часткового залучення ІІІ до судової системи [6];

3) *План дій СЕРЕJ на 2022–2025 роки: «Цифровізація для кращого правосуддя» від 9 грудня 2021 року.* 8–9 грудня 2021 року відбулося 37-ме пленарне засідання Європейської комісії з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕJ), на якому продемонстровано єдність в питанні необхідності подальшої розробки інструментів у сфері цифровізації правосуддя. Зокрема, на цьому засіданні прийнято План дій СЕРЕJ на 2022–2025 роки: цифровізація для кращого правосуддя, покликаний узгодити ефективне застосування новітніх технологій з дотриманням основоположних прав людини. Документ визначає основний орієнтир роботи СЕРЕJ – завжди ставити користувача в центр проблеми, навіть у цифровому середовищі, надаючи такій особі ефективні та якісні державні послуги у сфері правосуддя. Завдання СЕРЕJ – працювати над тим, щоб правосуддя залишалось прозорим, гуманним, об'єднуючим, орієнтованим на людину, а також доступним для користувачів в умовах стрімкого розвитку новітніх технологій [24].

Супроводжуючи поточну цифровізацію судових систем, потрібно забезпечити, щоб правосуддя було людським, ефективним і високоякісним,

тому СЕРЕЖ має враховувати наступні орієнтири: 1) ефективність правосуддя: підтримка цифровізації адміністрування та управління судами/прокуратурою <...>; 2) прозорість правосуддя: сприяння цифровізації для покращення знань про правосуддя загалом, зокрема щодо тривалості судових розглядів—<...>; 3) спільне правосуддя: створення відповідних цифрових інструментів для забезпечення взаємозв'язку між учасниками судового процесу (суддями, прокурорами, адвокатами, іншими працівниками системи правосуддя, користувачами) <...>; 4) людське правосуддя: належна підтримка суддів, прокурорів, їхніх команд та всіх інших працівників системи правосуддя в адаптації їхніх важливих функцій до цифрового середовища. Цифровізація правосуддя має зробити правосуддя більш ефективним, але ніколи не має замінити суддю. Суддя повинен залишатися в центрі процесу; 5) правосуддя, орієнтоване на людей: підтримка фахівців у сфері правосуддя та користувачів шляхом навчання з метою повного використання цифрових інструментів. Підготовка працівників системи правосуддя, зокрема адвокатів, у процесі цифрової трансформації є життєво важливою, оскільки вона сприяє не лише ефективності правосуддя, а й незалежності правосуддя, оскільки дозволяє їм діяти з повним знанням закону та процедур. Користувачам, які цього бажають, слід надавати підтримку в цьому цифровому середовищі, зокрема, шляхом проведення тренінгів, але володіння цими цифровими інструментами не може стати умовою доступу до правосуддя; 6) інформоване правосуддя: розширення використання результатів оцінювання судових систем СЕРЕЖ та інших інструментів. З метою підвищення видимості, розуміння та використання результатів оцінювання СЕРЕЖ має надавати більш проаналізовану інформацію та відповідати на запити щодо проведення конкретних аналізів, коли це можливо; 7) відповідальний та оперативний СЕРЕЖ: забезпечити видимість своїх інструментів, щоб вони були доступними для всіх і відображали досвід

тих, хто їх розробив <...> [25, с. 2];

4) *Програма діяльності СЕРЕЖ на 2024 – 2025 роки від 5 грудня 2023 року.* Ця програма діяльності розроблена навколо шести сфер відповідальності, покладених на СЕРЕЖ: а) розробка інструментів для аналізу функціонування правосуддя та забезпечення того, щоб державна політика у сфері правосуддя була спрямована на підвищення ефективності та якості; б) отримання поглиблених знань про часові рамки судочинства для досягнення оптимального та передбачуваного судового часу; с) сприяння підвищенню якості судових систем та судів; d) розвиток цілеспрямованого співробітництва на прохання держави-члена або держави-партнера та сприяння зацікавленим сторонам у державах-членах або державах-партнерах у впровадженні заходів та використанні інструментів, розроблених СЕРЕЖ; е) аналіз, розробка та розповсюдження відповідних інструментів з нових питань кіберправосуддя та штучного інтелекту в судових системах щодо ефективності та якості судових систем; f) зміцнення зв'язків з користувачами системи правосуддя, а також національними та міжнародними органами [26, с. 2].

Серед інших нормативно-правових актів Європейського Союзу, які забезпечують цифрову трансформацію системи правосуддя, є *Керівні принципи щодо механізмів врегулювання спорів в режимі онлайн у цивільному та адміністративному судочинстві, видані 16 червня 2021 року Комітетом Міністрів Ради Європи.* Вирішення спорів в режимі онлайн (ВСО) означає будь-яку інформаційну технологію в Інтернеті (ІТ), що використовується судом для вирішення спору або сприяння у вирішенні спору. Вони надають керівництво щодо справедливої процедури, прозорості у використанні ВСО та вимог до слухань, особливих питань, що стосуються інформаційно-технічного характеру методів ВСО, та інших питань, що не впливають із практики Європейського Суду з прав людини. Принципи не охоплюють внутрішнє

управління судами електронного ведення справ або альтернативні механізми врегулювання спорів (АМВС), таких як посередництво та примирення. Однак, держави-члени можуть хотіти розширити застосування АМВС там і де це необхідно [27].

Отже, сьогодні нормативно-правові акти, які забезпечують цифрову трансформацію системи правосуддя у країнах Європейського Союзу, спрямовані на врегулювання функціонування електронного судочинства із активним використанням сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Багато судів у державах-членах ЄС зараз обладнано засобами відеоконференцв'язку в залі судових засідань або в спеціальних кімнатах для слухань для свідків та експертів. Щоб суддям, прокурорам і працівникам суду було легше знайти практичну інформацію, необхідну для проведення слухань у режимі відеоконференції під час транскордонних проваджень, міністерства юстиції держав-членів надали на Європейському порталі електронного правосуддя (European e-Justice Portal) детальну інформацію про розташування та тип засобів відеоконференцв'язку, доступних у судах [28]. Зазвичай у транскордонному цивільному судочинстві існують дві можливі ситуації, коли свідки та експерти можуть бути заслухані через відеоконференцію: – непряме отримання доказів, коли суд у запитованій державі проводить заслуховування, наприклад, свідка (за певних умов за участю представників запитуючого суду); – прямий збір доказів, коли запитуючий суд заслуховує свідка в іншій державі-члені безпосередньо через відеоконференцію [29].

Варто відзначити, що 10 березня 2023 року Кабінет Міністрів України подав до Верховної Ради України проєкт Закону № 9090 про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства та удосконалення наказного провадження у цивільному

судочинстві. Мета впровадження змін полягала в удосконаленні системи дистанційного судочинства та запровадженні нових засобів для здійснення правосуддя. Зміни, зокрема, стосуються можливості для суддів та секретарів проводити судові засідання в дистанційному режимі поза залом суду, а також можливості допиту свідків та експертів та надання ними показань в режимі онлайн [7; 30].

Саме дані про поширення інструментів ІКТ (примітка автора – інформаційно-телекомунікаційних технологій), а не про їхнє фактичне використання, зібрано у Звіті СЕРЕЖ «Європейські судові системи» за 2022 рік (далі –Звіт СЕРЕЖ). Відтак індекс ІКТ у Звіті СЕРЕЖ дає уявлення про впровадження, а не про результати, досягнуті завдяки використанню ІКТ (наприклад, підвищення ефективності або якості правосуддя). Крім того, основна увага приділяється передовим розробкам, а не базовим інструментам ІКТ [31, с. 118]. Зокрема, у Звіті СЕРЕЖ показано індекси ІКТ у цивільному, кримінальному та адміністративного судочинства ІКТ у 2020 році (із середнім балом 6,2, 5,8 та 5,9 відповідно). Дані показують, що багато держав-членів та організацій мають обмежену варіативність у застосуванні технологічних інструментів у цивільній, кримінальній та адміністративній сферах (наприклад, Болгарія, Естонія, Угорщина, Латвія, Нідерланди, Португалія, Іспанія). В інших випадках варіативність є досить помітною. У Бельгії індекси коливаються від 3,6 для кримінальної юстиції до максимальних 6,8 для адміністративної юстиції. З іншого боку, Данія має найнижчий показник у 3,5 бали для адміністративної юстиції, а найвищий показник – 7,6 для цивільного судочинства. Італія має найнижчий показник за індексом ІКТ у кримінальному судочинстві – 5,4, тоді як у цивільному та адміністративної судочинстві – 8,6. Литва має 5,6 за індексом ІКТ у сфері кримінального судочинства, тоді як у цивільному судочинстві – 9. Словенія отримала дуже високий бал за індексом ІКТ у

сфері цивільної юстиції (9,3), але значно нижчий у кримінальному (5,9) та адміністративному (5,7) [31, с. 120].

Водночас зміни між 2020 та 2018 роками індексів ІКТ (у %) свідчать, що у більшості випадків спостерігається покращення в усіх сферах, причому кілька держав продемонстрували покращення (більше ніж на 1 бал) у сфері електронних комунікацій між судами, фахівцями та/або користувачами (Азербайджан, Бельгія, Хорватія, Чехія, Данія, Франція, Ісландія, Італія, Польща, Франція, Швеція та Марокко). Це може бути пов'язано з потужними та невідкладними зусиллями, докладеними всіма державами-членами та організаціями для подолання кризи, спричиненої COVID, з метою реорганізації послуг у сфері правосуддя та забезпечення віддаленого доступу до правосуддя. що дозволяє дистанційно працювати, проводити слухання та здійснювати правову комунікацію [31, с. 119].

Як зауважують С. Стеценко, С. Пилипенко та інші науковці, «сьогодні система електронного суду є одним з інструментів розвитку інформаційного суспільства, оскільки забезпечує механізм реалізації громадянським суспільством своїх прав та захисту своїх законних інтересів. законних інтересів. Незважаючи на вже наявний досвід української держави у сфері функціонування електронного правосуддя функціонування системи електронного правосуддя, необхідність удосконалення нормативно-правової бази регулювання цього питання з метою приведення її у відповідність до цього питання з метою приведення її у відповідність до європейських стандартів залишається нагальною» [4, с. 6].

На думку Н. Стаха, «кожна з країн Європи впроваджувала цифрові технології по мірі необхідності та у сферах, де це було потрібно. З цього і впливає різниця у рівні розвитку е-правосуддя та методиках його реалізації. Звісно, для країн Європи є спільними деякі процеси цифрової трансформації, такі як створення електронних реєстрів та баз даних,

ширшого використання електронних документів та цифрових підписів, інтернет-консультацій, а з початку карантинних заходів і розгляду справ у відеоконференціях. Проте реалізація тих чи інших технологій залежить від того, яку політику обрала країна стосовно електронного судочинства» [8]. Отже, у європейських країнах не все так однозначно, як може видатися на перший погляд. Про це також свідчать результати, оприлюднені у Звіті СЕРЕJ за 2022 рік. І хоча кожна з країн-учасниць Європейського Союзу докладає зусиль, щоб вивести систему правосуддя в умовах цифрової трансформації щоразу на вищий рівень, проте результати у всіх різні.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи, зазначимо, що нормативно-правові акти, які становлять підґрунтя для правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в Європейському Союзі, поширюють свою дію як на загальноєвропейському рівні, тобто діють на усій території Європейського Союзу, так і на рівні кожної з країн-учасниць ЄС, з урахуванням особливостей національного законодавства кожної з цих країн. Вважаємо, що нормативно-правові акти, які складають правове забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя в Європейському Союзі, можна поділити на дві групи. До першої групи варто віднести загальні нормативно-правові акти, які містять правові норми загальної дії та поширюються на усі відносини щодо цифрової трансформації в Європейському Союзі, у тому числі й на відносини у сфері правосуддя). До другої групи належать спеціальні нормативно-правові акти, що містять правові норми, які поширюються на врегулювання відносин, пов'язаних із цифровою трансформацією системи правосуддя в Європейському Союзі. Водночас не можна оминати увагою той факт, що Україна, вибравши шлях до євроінтеграції, активно підтримує впровадження у національне законодавство сучасні європейські тенденції щодо правового забезпечення цифрової трансформації системи правосуддя.

В подальших наукових дослідженнях пропонуємо проаналізувати сучасний досвід європейських країн щодо впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій у діяльність судів. Водночас викликає науковий інтерес подальше дослідження здійснення діяльності з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій Європейським судом з прав людини, Міжнародним кримінальним судом, Конституційними судами у країнах-учасницях Європейського Союзу, а також проведення аналізу їхньої судової практики в умовах цифрової трансформації системи правосуддя. Вважаємо, що це дасть змогу імплементувати європейський позитивний досвід у національне законодавство та сприятиме розвитку електронного судочинства в Україні відповідно до європейських реалій.

Література

1. Луценко В. Р., Пікуля Т. О. Правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія Право*. 2024. Вип. 81, ч. 1. С. 61–67. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300456/292764> (дата звернення: 24.07.2024).
2. Храпенко О. О., Сперанський В. О. Цифрова трансформація системи правосуддя, правоохоронних органів та адвокатури України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 458–461. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/114>; URL: http://lsej.org.ua/12_2023/114.pdf (дата звернення: 27.07.2024).
3. Цимбал П. В., Омельчук Л. В., Калініченко Л. Л. Напрями вдосконалення електронного судочинства. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 4–5 (8–9). С. 150–155.

4. Stetsenko S., Pylypenko S., Zghama A., Sydorova E., Shkliar S. E-Justice: European Standards and the State of Implementation in Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22, Issue 5. P. 1–6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/E-justice-European-standards-and-the-state-of-implementation-in-Ukraine-1544-0044-22-5-422.pdf> (дата звернення: 27.07.2024).

5. Акуленко Л. Нова цифрова реальність світу та де в ній Україна. *PG*. 2021. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/nova-cifrova-realnist-svitu-i-de-v-comu-ukrayina> (дата звернення: 18.07.2024).

6. Шемшученко В. Штучний інтелект у правосудді. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> (дата звернення: 24.07.2024).

7. Сівовна Ю., Борисенко А. Нове у цифровізації правосуддя: суд по відеозв'язку та присяга онлайн. *Юридична Газета online*. 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/nove-u-cifrovizaciyi-pravosuddya-sud-po-videozvyazku-ta-prisyaga-onlayn.html> (дата звернення: 19.07.2024).

8. Стах Н. Електронне судочинство: досвід Європи. *Лойєр*. 2020. URL: <https://loyer.com.ua/uk/elektronne-sudochynstvo-dosvid-yevropy/> (дата звернення: 27.07.2024).

9. На шляху до єдиного цифрового ринку ЄС: електронна комерція, телекомунікації, довірчі послуги. *Український центр європейської політики*. 2021. URL: <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/na-shlyahu-do-yedynogo-cyfrovogo-rynku-yes-elektronna-komercziya-telekomunikacziyi-dovirchi-poslugu.html> (дата звернення: 18.07.2024).

10. Закон про цифрові послуги. Зменшення системних ризиків чи нові виклики для онлайн платформ і послуг хостингу, що мають користувачів у ЄС? *LIGA ZAKON*. 2024. URL:

[https://biz.ligazakon.net/analytics/226649_zakon-pro-tsifrov-poslugi-zmshennya-sistemnikh-rizikv-chi-nov-vikliki-dlya-onlayn-platform—poslug-khostingu-shcho-mayut-koristuvachv-u-s](https://biz.ligazakon.net/analytics/226649_zakon-pro-tsifrov-poslugi-zmshennya-sistemnikh-rizikv-chi-nov-vikliki-dlya-onlayn-platform-poslug-khostingu-shcho-mayut-koristuvachv-u-s) (дата звернення: 17.07.2024).

11. У Євросоюзі набув чинності перший у світі закон з регулювання штучного інтелекту. *Судово-юридична газета*. 2024. URL: <https://sud.ua/uk/news/abroad/307205-v-evrosoyuze-vstupil-v-silu-pervyyu-v-mire-zakon-po-regulirovaniyu-iskusstvennogo-intellekta> (дата звернення: 15.08.2024).

12. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). *Council of Europe*. 18 p. URL: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf (дата звернення: 10.08.2024).

13. Рекомендація Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28 лютого 2001 року. *Сайт Вищої ради правосуддя*. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2001_2_2001_02_28.pdf (дата звернення: 10.08.2024).

14. Рекомендація Rec (2001) 3 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28 лютого 2001 року. *Сайт Вищої ради правосуддя*. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2001_3_2001_02_28.pdf (дата звернення: 30.07.2024).

15. Додаток I до Рекомендації № R (95) 11 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо відбору, обробки, представлення та архівації судових рішень у правових інформаційно-пошукових системах, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 543 засіданні заступників міністрів 11 вересня 1995 року. *Судова влада України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_95_11_1995_09_11.pdf (дата звернення: 24.07.2024).

16. Рекомендація Rec (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року. *Сайт Вищої ради правосуддя*. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_14_2003_09_09.pdf (дата звернення: 26.07.2024).

17. Рекомендація Rec (2003) 15 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо архівації електронних документів у правовому секторі, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року. *Судова влада України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2003_15_2003_09_09.pdf (дата звернення: 26.07.2024).

18. Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології», прийнятий КРЄС на 12-ому пленарному засіданні (Страсбург, 7–9 листопада 2011 року). *Вища рада правосуддя*. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/r_14_2011_2011_11_9.pdf (дата звернення: 22.07.2024).

19. Висновок № 26 (2023) Консультативної ради європейських суддів (КРЄС): Рухаючись вперед: використання асистивних технологій у судочинстві. (Страсбург, 1 грудня 2023 року). *Вища рада правосуддя*. 30 с.

URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiyny_puu_pereklad.pdf (дата звернення: 22.07.2024).

20. Мамченко Н. СЮГ: Штучний інтелект і технології можуть значно допомогти у роботі суддям, але не замінити їх, – Висновок КРЄС (28 грудня 2023 р.). *Конституційний Суд України: офіційний вебсайт*. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/syug-shtuchnyu-intelekt-i-tehnologiyi-mozhut-znachno-dopomogty-u-roboti-suddyam-ale-ne> (дата звернення: 24.07.2024).

21. Суддя і штучний інтелект: переваги, виклики, загрози (частина I): лекція суддів Конституційного Суду України (відео). 2024. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1546001/> (дата звернення: 24.07.2024).

22. Декларація СЕРЕЈ: отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії Covid-19 і після неї. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ). Спеціальна заочна пленарна зустріч СЕРЕЈ, організована в рамках головування Греції у Комітеті міністрів Ради Європи. Страсбург, 10 червня 2020 року. *Council of Europe*. URL: <https://rm.coe.int/cepej-declaration-on-lessons-learned-cepej-2020-8rev/16809ede8b> (дата звернення: 30.07.2024).

23. СЕРЕЈ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment. *Council of Europe*. URL: <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment> (дата звернення: 24.07.2024).

24. Цифровізація правосуддя: Європейська комісія затвердила план дій на 2022–2025 роки. *Юридична Газета online*. 2021. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/cifrovizaciya-pravosuddya-evropeyska-komisiya-zatverdila-plan-diy-na-2022-2025-roki.html> (дата звернення: 26.07.2024).

25. 2022 – 2025 СЕРЕЈ Action plan: «Digitalisation for a better justice». Adopted at the 37th СЕРЕЈ plenary meeting Strasbourg and online, 8 and 9

December 2021. *Council of Europe*. 3 p. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2021-12-en-cepej-action-plan-2022-2025-digitalisation-justice/1680a4cf2c> (дата звернення: 24.07.2024).

26. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) 2024 – 2025 Activity Programme of the CEPEJ. Adopted by the CEPEJ in accordance with Article 7.5 of its Statute (Strasbourg, 5 December 2023). *Council of Europe*. 18 p. URL: <https://rm.coe.int/cepej-2023-13final-en-activity-programme-2024-2025/1680adccbf> (дата звернення: 24.07.2024).

27. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо механізмів врегулювання спорів в режимі онлайн у цивільному та адміністративному судочинстві. Європейський Комітет з питань правового співробітництва (CDCJ), 1407 зустріч, 16 червня 2021 року. *Сайт Міністерства юстиції України*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rekomendatsii-parlamentskoi-asamblei-ta-komitetu-ministriv-radi-evropi> (дата звернення: 30.07.2024).

28. Facilities in EU countries. *European e-Justice Portal*. URL: https://e-justice.europa.eu/319/EN/facilities_in_eu_countries (дата звернення: 26.07.2024).

29. Guide on videoconferencing in cross-border proceedings: manual. *European e-Justice*. URL: <https://e-justice.europa.eu/71/EN/manual?action=maximize&idSubpage=1> (останнє оновлення 17.11.2021) (дата звернення: 24.07.2024).

30. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства та удосконалення наказного провадження у цивільному судочинстві: проект Закону, номер, дата реєстрації: 9090 від 10.03.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41530> (дата звернення: 02.08.2024).

31. European judicial systems CEPEJ. Evaluation Report 2022. Evaluation cycle (2020 data). Part 1 Tables, graphs and analyses. 2022 164 p.

Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279> (дата звернення: 02.08.2024).

References

1. Lutsenko, V. R., Pikulia, T. O. (2024). Pravove zabezpechennia tsyfrovoyi transformatsii v Ukraini [Legal support of digital transformation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu, Seriya Pravo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University, Law Series*. 81, part 1, 61–67. Retrieved from <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/300456/292764> [in Ukrainian].

2. Khrapenko, O. O., Speranskyi, V. O. (2023). Tsyfrova transformatsiia systemy pravosuddia, pravookhoronnykh orhaniv ta advokatury Ukrainy [Digital transformation of the justice system, law enforcement agencies and the bar of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*. 12, 458–461. Retrieved from http://lsej.org.ua/12_2023/114.pdf [in Ukrainian].

3. Tsymbal, P. V., Omelchuk, L. V. & Kalinichenko, L. L (2017). Napriamy vdoskonalennia elektronnoho sudochynstva [Directions of improving electronic justice]. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: aktualni problemy suchasnosti (teoriia ta praktyka) – International Legal Bulletin: Current Problems of Modernity (Theory and Practice)*. 4–5 (8–9), 150–155 [in Ukrainian].

4. Stetsenko, S., Pylypenko, S., Zghama, A., Sydorova, E. & Shkliar, S. (2019) E-Justice: European Standards and the State of Implementation in Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 22, 5, 1–6. Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/E-justice-European-standards-and-the-state-of-implementation-in-Ukraine-1544-0044-22-5-422.pdf>.

5. Akulenko, L (2021). Nova tsyfrova realnist svitu ta de v nii Ukraina [The new digital reality of the world and where Ukraine is in it]. *PG*. Retrieved

from <https://thepage.ua/ua/experts/nova-cifrova-realnist-svitu-i-de-v-comu-ukrayina> [in Ukrainian].

6. Shemshuchenko, V. Shtuchnyi intelekt u pravosuddi [Artificial intelligence in justice]. *Tsentr demokratii ta verkhovenstva prava – Center for Democracy and Rule of Law*. Retrieved from <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/> [in Ukrainian].

7. Sivovna, Yu., Borysenko, A. (2023). Nove u tsyfrovizatsii pravosuddia: sud po videozviazku ta prysiaha onlain [What’s new in the digitalization of justice: video court and online oath]. *Yurydychna Hazeta online – Legal Gazette online*. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/nove-u-cifrovizaciyi-pravosuddya-sud-po-videozvyazku-ta-prisyaga-onlayn.html> [in Ukrainian].

8. Stakh, N. (2020). Elektronne sudochnstvo: dosvid Yevropy [Electronic justice: the experience of Europe]. *Loiier – Loyer*. Retrieved from <https://loyer.com.ua/uk/elektronne-sudochnstvo-dosvid-yevropy/> [in Ukrainian].

9. Na shliakhu do yedynoho tsyfrovoho rynku YeS: elektronna komertsii, telekomunikatsii, dovirchi posluhy [Towards a single EU digital market: e-commerce, telecommunications, trust services]. *Ukrainskyi tsentr yevropeiskoi polityky – Ukrainian Center for European Policy*, 2021. Retrieved from <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/na-shlyahu-do-yedynogo-cyfrovogo-rynku-yes-elektronna-komercziya-telekomunikacziyi-dovirchi-poslugy.html> [in Ukrainian].

10. Zakon pro tsyfrovi posluhy. Zmenshennia systemnykh ryzykiv chy novi vyklyky dlia onlain platform i posluh khostynhu, shcho maiut korystuvachiv u YeS [Digital Services Act. Reducing systemic risks or new challenges for online platforms and hosting services with users in the EU?]. *LIGA ZAKON*. 2024. Retrieved from https://biz.ligazakon.net/analytics/226649_zakon-pro-tsifrov-poslugi-

zmenshennya-sistemnikh-rizikv-chi-nov-vikliki-dlya-onlayn-platform—poslug-khostingu-shcho-mayut-koristuvachv-u-s [in Ukrainian].

11. U Yevrosoiuzi nabuv chynnosti pershyi u sviti zakon z rehuliuвання shtuchoho intelektu [In the European Union, the first law in the world on the regulation of artificial intelligence came into force]. *Sudovo-yurydychna hazeta – Judicial and legal newspaper*, 2024. Retrieved from <https://sud.ua/uk/news/abroad/307205-v-evrosoyuze-vstupil-v-silu-pervyy-v-mire-zakon-po-regulirovaniyu-iskusstvennogo-intellekta> [in Ukrainian].

12. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers’ Deputies). *Council of Europe*. Retrieved from https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf.

13. Rekomendatsiia Rec (2001) 2 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo pobudovy ta perebudovy sudovykh system ta pravovoi informatsii v ekonomichnyi sposib, ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 743 zasidanni zastupnykiv ministriv 28 liutoho 2001 roku [Recommendation Rec (2001) 2 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the construction and restructuring of judicial systems and legal information in an economic manner, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 743rd meeting of deputy ministers on February 28 2001]. *Sait Vyshchoi rady pravosuddia – Website of the Supreme Council of Justice*. Retrieved from https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2001_2_2001_02_28.pdf [in Ukrainian].

14. Rekomendatsiia Rec (2001) 3 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo nadannia hromadianam sudovykh ta inshykh yurydychnykh poslug z vykorystanniam novitnikh tekhnolohii, ukhvaleno

Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 743 zasidanni zastupnykiv ministriv 28 liutoho 2001 roku [Recommendation Rec (2001) 3 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the provision of judicial and other legal services to citizens using the latest technologies, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 743rd meeting of deputy ministers on February 28 2001]. *Sait Vyshchoi rady pravosuddia – Website of the Supreme Council of Justice*. Retrieved from https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2001_3_2001_02_28.pdf [in Ukrainian].

15. Dodatok I do Rekomendatsii № R (95) 11 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo vidboru, obrobky, predstavlenia ta arkhivatsii sudovykh rishen u pravovykh informatsiino-poshukovykh systemakh, ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 543 zasidanni zastupnykiv ministriv 11 veresnia 1995 roku [Appendix I to Recommendation № R (95) 11 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states regarding the selection, processing, presentation and archiving of court decisions in legal information and search systems, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 543rd meeting of deputy ministers on September 11 1995]. *Sudova vlada Ukrainy – Judiciary of Ukraine*. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_95_11_1995_09_11.pdf [in Ukrainian].

16. Rekomendatsiia Rec (2003) 14 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo funktsionalnoi sumisnosti informatsiinykh system u sferi yustytsii, ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 851 zasidanni zastupnykiv ministriv 9 veresnia 2003 roku [Recommendation Rec (2003) 14 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states regarding the interoperability of information systems in the field of justice, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 851st meeting of deputy ministers on September 9 2003]. *Sait Vyshchoi rady*

pravosuddia – Website of the High Council of Justice. Retrieved from https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_14_2003_09_09.pdf [in Ukrainian].

17. Rekomendatsiia Rec (2003) 15 Komitetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam shchodo arkhivatsii elektronnykh dokumentiv u pravovomu sektori, ukhvaleno Komitetom Ministriv Rady Yevropy na 851 zasidanni zastupnykiv ministriv 9 veresnia 2003 roku [Recommendation Rec (2003) 15 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member states on the archiving of electronic documents in the legal sector, adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe at the 851st meeting of deputy ministers on September 9 2003]. *Sudova vlada Ukrainy – Judiciary of Ukraine*. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2003_15_2003_09_09.pdf [in Ukrainian].

18. Vysnovok № 14 (2011) Konsultatyvnoi rady yevropeiskykh suddiv «Sudochynstvo ta informatsiini tekhnolohii», pryiniaty KRiES na 12-omu plenarnomu zasidanni (Strasburh, 7–9 lystopada 2011 roku) [Opinion № 14 (2011) of the Consultative Council of European Judges on «Judicial Administration and Information Technology», adopted by the CCJE at its 12th plenary session (Strasbourg, 7–9 November 2011)]. *Vyshcha rada pravosuddia – High Council of Justice*. Retrieved from https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/r_14_2011_2011_11_9.pdf [in Ukrainian].

19. Vysnovok № 26 (2023) Konsultatyvnoi rady yevropeiskykh suddiv (KRiES): Rukhaiuchys vpered: vykorystannia asystyvnykh tekhnolohii u sudochynstvi. (Strasburh, 1 hrudnia 2023 roku) [Opinion № 26 (2023) of the Consultative Council of European Judges (CCJE): Moving forward: the use of assistive technologies in judicial proceedings (Strasbourg, 1 December 2023)]. *Vyshcha rada pravosuddia – High Council of Justice*. Retrieved from

https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/vysnovok_kryes_no_26_neoficiynyy_pereklad.pdf [in Ukrainian].

20. Mamchenko, N. (2023). SIuH: Shtuchnyi intelekt i tekhnolohii mozhut znachno dopomohty u roboti suddiam, ale ne zaminyty yikh, – Vysnovok KRieS (28 hrudnia 2023 roku) [Artificial intelligence and technology can greatly assist judges in their work, but not replace them, – CJEU Opinion (28 December 2023)]. *Konstytutsiinyi Sud Ukrainy: ofitsiinyi vebsait – Judiciary of Ukraine – Constitutional Court of Ukraine: official website*. Retrieved from <https://ccu.gov.ua/novyna/syug-shtuchnyy-intelekt-i-tehnologiyi-mozhut-znachno-dopomogty-u-roboti-suddyam-ale-ne> [in Ukrainian].

21. Suddia i shtuchnyi intelekt: perevahy, vyklyky, zahrozy (chastyna I): lektsiia suddiv Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (video) [Judge and artificial intelligence: advantages, challenges, threats (part I): lecture of judges of the Constitutional Court of Ukraine (video)]. *Sudova vlada Ukrainy – Judiciary of Ukraine, 2024*. Retrieved from <https://court.gov.ua/press/news/1546001/> [in Ukrainian].

22. Deklaratsiia CEPEJ: otrymani uroky i vyklyky, yaki postaly pered sudovoiu vladoiu pid chas pandemii Sovid-19 i pislia nei. Yevropeiska komisiia z pytan efektyvnosti pravosuddia (CEPEJ). Strasburh, 10 chervnia 2020 roku [CEPEJ Declaration: Lessons Learned and Challenges Facing the Judiciary During and After the Covid-19 Pandemic. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). Strasbourg, June 10 2020]. *Council of Europe*. Retrieved from <https://rm.coe.int/cepej-declaration-on-lessons-learned-cepej-2020-8rev/16809ede8b> [in Ukrainian].

23. CEPEJ European Ethical Charter on the use of artificial intelligence (AI) in judicial systems and their environment. *Council of Europe*. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/cepej/cepej-european-ethical-charter-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-judicial-systems-and-their-environment>.

24. Tsyfrovizatsiia pravosuddia: Yevropeiska komisiia zatverdyla plan dii na 2022–2025 roky [Digitization of justice: the European Commission has approved an action plan for 2022–2025]. *Yurydychna Hazeta online – Legal Gazette online*, 2021. Retrieved from <https://yur-gazeta.com/golovna/cifrovizaciya-pravosuddya-evropeyska-komisiya-zatverdila-plan-diy-na-2022–2025-roki.html> [in Ukrainian].

25. 2022 – 2025 CEPEJ Action plan: «Digitalisation for a better justice». Adopted at the 37th CEPEJ plenary meeting Strasbourg and online, 8 and 9 December 2021. *Council of Europe*. Retrieved from <https://rm.coe.int/cepej-2021-12-en-cepej-action-plan-2022-2025-digitalisation-justice/1680a4cf2c>.

26. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) 2024 – 2025 Activity Programme of the CEPEJ. Adopted by the CEPEJ in accordance with Article 7.5 of its Statute (Strasbourg, 5 December 2023). *Council of Europe*. Retrieved from <https://rm.coe.int/cepej-2023-13final-en-activity-programme-2024-2025/1680adccbf>.

27. Kerivni pryntsyipy Komitetu Ministriv Rady Yevropy shchodo mekhanizmiv vrehuliuvannia sporiv v rezhymi onlain u tsyvilnomu ta administratyvnomu sudochynstvi. Yevropeyskyi Komitet z pytan pravovoho spivrobitnytstva (CDCJ), 1407 zustrich, 16 chervnia 2021 roku [Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on online dispute resolution mechanisms in civil and administrative proceedings. European Committee on Legal Cooperation (CDCJ), 1407th meeting, 16 June 2021]. *Sait Ministerstva yustytzii Ukrainy – Website of the Ministry of Justice of Ukraine*. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/m/rekomendatsii-parlamentskoi-asamblei-ta-komitetu-ministriv-radi-evropi> [in Ukrainian].

28. Facilities in EU countries. *European e-Justice Portal*. Retrieved from https://e-justice.europa.eu/319/EN/facilities_in_eu_countries.

29. Guide on videoconferencing in cross-border proceedings: manual. *European e-Justice*. Retrieved from <https://e-justice.europa.eu/71/EN/manual?action=maximize&idSubpage=1>.

30. Proekt Zakonu Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo tsyvrovizatsii sudochynstva ta udoskonalennia nakaznoho provadzhennia u tsyvilnomu sudochynstvi: nomer 9090 vid 10 bereznia 2023 roku [Draft Law On Amendments to Certain Legislative Acts Regarding Digitalization of Judicial Proceedings and Improvement of Order Proceedings in Civil Proceedings: № 9090 dated March 10 2023]. Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41530> [in Ukrainian].

31. European judicial systems CEPEJ. Evaluation Report 2022. Evaluation cycle (2020 data). Part 1 Tables, graphs and analyses. 2022. 164 p. *Council of Europe*. Retrieved from <https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279>.